

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

FLÅDEMALERENS BO
Kgl. flådemaler Andreas Nielsen Bergsøe's
dødsboskifte i 1757
AF BENT BERGSØE

Slægten Bergsøe har været bosat i København i hvert fald siden slutningen af 1600-tallet. Endnu i dag er langt den største del af dens halvhundrede medlemmer bosiddende i det storkøbenhavnske område.

Stamfaderen, flådemaler Andreas Nielsen, som antog slægtsnavnet, blev født i København ca. 1690 og døde her 1757. I det følgende bringes en kort redegørelse for hans personlige og familiemæssige forhold, hans forhold som lavsmester og som maler på Holmen.

Familieforhold

Om Andreas Niensens forældre har endnu intet kunnet fremdrages, trods ihærdige kildestudier. For årene før 1700 er der, som bekendt, store lakuner i det københavnske kirkebogsmateriale. Vi må nøjes med at konstatere, at A. N. i 1715 giftede sig i Frue Kirke med den højt frugtsommelige Inger Jacobsdatter, som tjente hos murermester Hans Wiedewelt i Skidenstræde.¹ Ægteparrets første bolig var en af lejevåningerne i Skidenstræde, et af de lave enetages rækkehuse, som opførtes på spekulation af velhavende borgere og udlejedes til småhåndværkere og arbejdsfolk.

Efter et par flytninger i kvarteret købte han – vel for et par hundrede rigsdaler – i sommeren 1728 en af de 4 sammenbyggede lejevåninger i Fiolstræde, matr. nr. 186/1689 Klædebo kv.²

Sælgeren var dødsboet efter sognepræsten ved Trinitatis kirke, F. C. Rodriguetz. For en husstand, som på dette tidspunkt må have talt 5–6 personer, var den nye bolig meget beskeden. Kun een etage, 5,5 m facade over 4 fag mod gaden og en husdybde på 6,8 m, altså en samlet grundflade på ca. 37 m².³ Få måneder efter indflytningen gik huset til grunde i den københavnske storbrand, men 1731 genopstod det i bindingsværk med en grundflade på ca. 43 m². To etager med fuld kælder, og kvist over de 2 af de 4 fag, altså i alt 4 beboelses-

Flådemalerens bolig 1746–1757 på hjørnet af Skindergade og Niels Hemmingsensgade. Dette typiske ildebrandshus byggedes ca. 1735 af malerlavets oldermænd Marcus Cardes. J. L. Ridter udførte sin akvarel år 1900 kort før nedrivningen. Butiksindretningen i stue og kælder har ændret den oprindelige vinduesinddeling. (Bymuseet)

lag.⁴ Brandforsikringsvurderingen af 1734 gav det 900 Rdl.s værdi.⁵ Førsteprioriteten var på 400 Rdl. anbragt i de umyndiges midler.⁶ Lånet var afdragsfrit, noget ganske sædvanligt, men det kunne til gengæld opsiges med 3 mdr.s varsel til en af de to terminer, og rentefoden var 5 pct.

I den selvangivelse, som husejere skulle udfylde i anledning af ekstraskatten af 1743, anfører A. N., at husstanden er på 12 personer: »3 Svenne, 3 Dreng, 3 Børn, 1 Pige, jeg og min Kone.« Herudover havde han nogle studenter boende. Deres navne anføres ikke, da de var skattefri.⁷

Fiolstræde kvarteret var et fattigkvarter og helt overbefolket. I nabo-huset mage til A. N.'s boede 21 personer, foruden et unævnt antal børn og studenter på salen. Det noteres her, at kælderen var ledig; alle rum måtte altså normalt tages i brug. For en anden nabo på samme matr. nr. noteres: »Hos hannem bor alle fattige folk.«⁸

A. N.'s ægteskab blev velsignet med i alt 10 børn, men kun 5 af dem, en datter og 4 sønner opnåede voksen alder. I 1742 giftede dat-

teren – Anne Marie – sig med urtekræmmer Gabriel Gierløf i Fortunstræde.⁹ De tre sønner: Friedrich, Nicolai og Christian – blev uddannet som malere hos faderen på Holmen. Indtægterne ved flådemaleriet og ved arbejde for byens borgere tillod A. N. i 1746 at købe den anseelige ejendom matr. nr. 87/1689 Frimands Kvt. på hjørnet af Skindergade og Trompetergangen (nu den vestlige ende af Niels Hemmingsensgade) overfor den røde mur ved Ehlers Kollegium.¹⁰

Sælgeren var den tidligere oldermand for malerlavet Marcus Carde (ca. 1675–1751).¹¹ Hans økonomi var på hans ældre dage på retur, og han blev tvunget til auktion.¹² Prisen for huset blev 1745 Rdl.¹³ Det var på 2 etager, havde fuld kælder og kvist over 3 fag. Mod Trompetergangen var der 9 fag og mod Skindergade 7 fag. Den bebyggede flade var på godt 105 m².¹⁴ Her boede A. N. til sin død i 1757.¹⁵ 2 år i forvejen var Inger Jacobsdatter afgået ved døden.¹⁶

Ved skiftet i 1757¹⁷ mødte de tre sønner; de to ældste var da mestre i malerlavet, den yngste endnu malersvend.

Datteren var imidlertid afgået ved døden og havde efterladt sig 2 umyndige døtre; den ældste i hendes første ægteskab med Gabriel Gierløf, den yngste i 2. ægteskab med bryggeren Christen Borup, som repræsenterede børnebørnene ved skiftet.

Borger og Maler

Andreas Nielsen var i 1716 ansat hos flådemaler Hans Jürgen Dichoff,¹⁸ en indvandret tysker, født i Riga,¹⁹ og var ved Dichoffs død i 1719 hans mestersvend.²⁰ I 1721 søgte han optagelse i malerlavet, men stødte på trakasserier fra lavets side. Han havde ikke været formelt »indskrevet« i lavet som mestersvend i 1 år.²¹ Mester blev han dog kort efter, aflagde sin borgerlige ed på Rådstuen, – ved hvilken lejlighed han oplyser at være født i København – og blev optaget i lavet.²² For de følgende 15 år vides kun lidt om hans erhvervsvirksomhed, men han beskæftigede dog i 1729 1 svend og 2 drenge.²³ Vel sagtens har han som fortrolig med arbejdet på Holmen assisteret Dichoffs efterfølgere som flådemaler, men han har også i et vist omfang arbejdet for byens borgere. Blandt hans 10 børns i alt 35 faddere er der adskillige velhavende næringsdrivende, som kan have hørt til kundekredsen.²⁴ Københavns kæmnerregnskaber viser i øvrigt at

han i 1730'erne udførte forskelligt malerarbejde for Magistraten bl.a. på Rådhuset, Arresthuset og byens excercerhus på Christianshavn.

Lavet udpegede ham i 1735 som stykmester, altså som medbedømmer af mesterstykker; 2 år senere blev han kvartalsmester og dermed medlem af lavets styrelse.²⁵ På dette tidspunkt var han deltager i et formeligt oprør mod oldermændene, som havde talt ilde på værtshuse om sine lavsbrødre, »han skulle nok lære slige karle at danse efter hans pibe, når han fløjtede.« Ejheller ville han stå nogen til regnskab for lavets økonomi. Magistraten tog fat på sagen med fynd og slog hårdt ned på den selvrådige oldermænd.²⁶

Den 4. december 1738 må have været en stor dag i A. N.'s liv. Der skulle udpeges 3 oldermændsemner, som Magistraten kunne vælge imellem, og A. N. var bragt på bane. Måneden forud havde han fået fast kontrakt med søetaten om maling af flådens skibe, hvilket måtte placere ham i lavets inderkreds. Han opnåede dog kun få stemmer, og Magistraten udpegede en anden til oldermændshvervet.²⁷

I 1743 gik det hårdt til hos maleren i Fiolstræde. En svend kom fuld hjem om natten; mester måtte ud af sengen og stikke svenden »et par ørefiner«. I amtsforsamlingen klager svenden over denne fornærmelse. Adspurgt herom svarede A. N. »at sligt nødes han til for udi nattetider at have fred og rolighed i sit hus, da denne bekendte liderlige burs var fuld og gjorde klammeri med sine kammerater, som lå i deres senge, såvel som han selv måtte op af sin seng for at styre larm i huset.« Herefter »spatserede« svenden i 4 dage, måtte betale bøde på 2 Rdl. eller sidde 6 dage på vand og brød – idømt af lavet.²⁸

Husbondmyndigheden tørner her sammen med svendens »zünf-tige« æresfølelse, og der spilles på hele registeret: Drukkenskab, klammeri, ørefigner, arbejdsvægring, bøde og arrest, og sluttelig lavets formaning til svenden om at opføre sig ærlig og flittig i sin husbonds tjeneste.

Når A. N.'s navn i de senere år dukker op i lavets arkivalier, er det gerne i forbindelse med overtrædelse af lavsartiklerne, som han åbenbart så temmelig stort på; utvivlsomt har han følt sig mere som »kongens maler« end som et nidkært medlem af det københavnske malerlav. Dette lyser ud af en lavssag fra 1750. En svend er gået fra A. N. for at kaste sig i armene på en malermesterenke, som sætter ham igang med at udføre »malede historier« for borgerfolk. A. N. fordrer, at

svenden gør sit arbejde på Holmen færdigt »eftersom al ret og billighed fordrer det, og tilmed er dette kongens arbejde, hvilket efter mine tanker må gå forud for en bryggers eller skomaggers.«²⁹

En tragikomisk affære fra 1746 sætter yderligere dilemmaet mellem pligten som flådemaler og lavsforpligtelserne i relief. En af A. N.'s svende havde opført sig groft usømmeligt ved en kollegas begravelse. Den overstadigt berusede svend havde ikke kunnet deltage i ligbæringen. Men ikke nok hermed. Da han i fuldmandsrørelse ville kigge ned til kisten, faldt han i den åbne grav og måtte hales op af sine kolleger. Følget brød ved dette syn ud i en høj – og højst pinlig – latter. På hjemvejen til sørgehuset generede svenden de efterladte, trængte sig ind i sørgehuset, hvor han blev balstyrisk og overfaldt sine kolleger med skældsord og trusler.

Der blev nu indkaldt til lavsforsamling efter svendenes klage, men A. N. og svenden var ikke til sinds at møde. Flådearbejdet blev anført som årsag. Oldermændene fik mester og svend trukket på Rådstuen, hvor de fik en overhaling og bøde. Derefter klagede A. N. til flådens øverste chef, F. Danneskiold-Samsøe, som ved aftale med Magistraten fik gennemført, at de lavsmestre, som arbejdede for søetaten, fremtidig skulle fritages for lavspligterne, når lovlig forhindring kunne dokumenteres.³⁰

Kongens Maler

At malerarbejdet på flådens skibe og bygninger blev udført i entrepris af byens lavsmestre og ikke af Holmens egne folk – »den faste stok« – var en gammel tradition, som iøvrigt også fulgtes for visse andre håndværksfags vedkommende. De skiftende flådemalere udførte altså arbejdet med egne folk og egne materialer mod et vist forud aftalt vederlag pr. malet kvadratfavn. Specielt bestilte arbejder som våbenstaffering, dekorations- eller forgylderarbejde m. v. blev honoreret særskilt. Vederlaget for det ordinære arbejde betaltes halvårligt bagud efter foretagen kontrolopmåling.

Siden slutningen af 1600-tallet havde Hans Jürgen Dichoff været flådens maler; men han havde dog også andet arbejde under hænder, således i 1704 malerarbejdet i den nyopførte kirke i Kastellet.³¹

I 1711 købte han et bryggeri i Magstræde,³² og han har måske fra da af overladt sin unge mestersvend tilsynet med Holmens arbejde.

I 1716 blev A. N. indblandet i en disciplinær sag på Bremerholm. Under malerarbejdet i vægtergangen på orlogsskibet »Elephanten« truede mestersvenden højlydt svenden Lars Gundersen i anledning af en væltet oliekrug. Nogle unge officerer bliver opmærksomme på larmen. Den 23-årige månedskaptajn Caspar Wessel – en yngre brøder til søhelten – råber: »Hvad er det for hus I holder, I knægte?« Lars Gundersen giver ondt af sig: »Jeg står intet under Eders kommando, vi tjener Kongen for karle og ikke for knægte.« Caspar Wessel langer ham med sin kårde i hovedet, svenden slår om sig, og Wessel kommanderer: »Kør ham ud og giv ham på rumpen.« 2 kvartermestre hidkaldes, de binder ham til en kanon og giver ham en omgang tamp.³³

Affæren afspejler tidens sømilitære mandstugt i konflikt med svendens forestilling om hans principals – og dermed hans egen – status som civil håndværker. Man kan vel ikke undre sig over, at den iltre nordmand ikke har forstået eller villet respektere forskellen mellem byens håndværksfolk og det udskrevne militære mandskab.

Ved Dichoffs død i 1719³⁴ risikerede A. N. at stå uden arbejde ved Holmen. Han søgte overtagelse af flådemaleriet, iøvrigt i konkurrence med hofmaleren, Friedrich Holm, kadetternes tegnelærer, ridsemester Anton Günther Mule og malerlavets oldermand.³⁵

De blev dog alle underbudt af maleren Herman Schultz, som tilbød en lavere pris, end Dichoff fik før krigen. Schultz efterfulgtes nogle år senere af maleren Niels Jonsen Bradt,³⁶ og dette blev A. N.'s chance. Bradt kom hurtigt i økonomiske vanskeligheder, søgte stadig forskud og måtte forsømme malerarbejdet. Han kunne ikke skaffe sig kredit på malervarene.³⁷

A. N., som rimeligvis havde arbejdet som en slags underentreprenør i perioden siden Dichoffs død, blev nu sat til at indhente det forsømte, og endelig den 21. november 1738 får han kgl. resolution på kontrakten med General-Kommissariatet om udførelse af »alt ved Søetaten forefaldende arbejde.« Vilkårene blev et vederlag af 60 sk. pr. kvadratfavn cinnober og 28 sk. for ordinære kulører – herunder grønt og blå. Om forgyldningsarbejde og andet, som ikke kunne udmåles i kvadratfavne, skulle særlig aftale træffes. I regningerne, som blev udfærdiget hvert halvår (1. januar og 1. juli), skulle 1 $\frac{1}{3}$ pct. afkortes for det stemplede papir og til kassen.³⁸

I 1740 skulle A. N. og Holmens chef tage stilling til en hørkræmmers projekt om maling af skibene med »begolie«, et mineralsk olieprodukt, måske ligefrem den »crude oil«, som vi idag laver benzin og petroleum af. Baggrunden var naturligvis håbet om at kunne spare på den dyre linolie. Der prøvedes med begolie og rødt, men udfaldet blev negativt. Begolien kan erstatte tjære, ikke linolie.³⁹ Ud fra merkantilistiske tanker blev der ved Pl. af 25. august 1752 udstedt forbud mod indførsel af udenlandsk okker og brunrødt, med henvisning til de jyske jordfarver. A. N. ansøgte Kongen om dispensation for flådemaleriets vedkommende og dokumenterede ved indleverede prøver, at de jyske farver faldt mørkere ud. Hans Majestæt tog prøverne i øjesyn, og skønt de sagkyndige var enige om »at inden 2 års forløb vil skibene have slet anseelse med maling«, resolverede majestæten dog mundtlig, at »ingen forandring kan accorderes«.⁴⁰

Maleren havde ført sin sag til tops og garderet sig mod fremtidig kritik. Samtidig har han måske følt sig krænket i sin faglige ærgerrighed.

Indtægterne ved flådemaleriet var stærkt svingende. Vi kan i Søetatens kassebøger år for år følge de ordinære udbetalinger. De varierede fra ca. 1100 Rdl. årligt til ca. 4700 Rdl. med et gennemsnit på 2500 Rdl. Hertil kom vederlag for specielt bestilte arbejder. På selvangivelsen for 1749 redegør maleren for sine særlige indtægtsforhold således: »Mit arbejde er for Søetaten på Hans Kgl. Majts orlogsflåde og nyder derfor ingen vis gage, men ligesom der bliver arbejde forrettet, så bliver det også betalt, og altså kan ingen facit gøres på mine indkomster, siden de er ulige.«⁴¹ Hvor kloge blev mon skattemyndighederne af dette notat, som antyder let forargelse over posekiggeriet. Det skulle være senere tiders skattevæsen beskåret på langt radikalere vis, at få borgerne til at rykke ud med sproget.

Skiftebehandlingen

Blev påbegyndt den 20. februar 1757, dagen efter flådemalerens død. På begæring af den ældste søn, Friedrich, blev der foretaget forsegling ved skifterettens folk af boets gemmer og de rum, som indeholdt beholdninger af farve og fernis til brug for flådemaleriet. Friedrich efterfulgte sin fader som maler på Holmen – på sit dødsleje havde

han skriftligt anbefalet sønnen –, og i den kommende tid fik Friedrich mod kvittering udleveret malerverer til det løbende arbejde.

Den 3. marts vurderedes boets løsøre af de dertil beskikkede vurderingskoner, madamerne Ernst og Schovert, og den 25. april afholdtes offentlig auktion. I det følgende gives et uddrag af de solgte effekter og de priser, der opnåedes. Det samlede auktionsprovenu var på 967 Rdl. 3 mk. og 11½ sk., et udtryk for boets jævne velstand.

Guld og Sølv. Heraf fremhæves en guldkæde til 46 Rdl. 2 mk. og 13 sk., et halssmykke til 20-3-12, en pitzerring (flådemalerens signet-ring) 3-4-15, et sølvommeur med sølvkæde til 12-3-0, et krus med søvlåg og med medaille i låget til 12-4-0, en sølvkârde til 10-0-10 og en hirschfænger til 5-2-0.

Tin. Boet synes velforsynet med tinfade – i alt 15 stk. – og med tallerkener – i alt 54 stk. – Krontinsagerne blev solgt for ca. 20 sk. pr. pund. De engelske tinsager gik for ca. 30-40 sk. pr. pd.

Tinsagernes samlede vægt var ca. 120 pd. Hertil kom så flere enkeltgenstande, madspand, mælkekrukke o.s.v.

Kobber, messing, jernfang etc. Kobbersagerne var vurderet til fra 24-38 sk. pr. pd. men gik ved auktionen noget højere.

Således gik pragtstykket den 44-pundige kobberkedel for 14-4-0 eller 32 sk. pundet, mod vurderingens 28 sk. Den var velsagtens familiens vaskekedel, hvis plads var i køkkenet. Herudover fandtes 6 mindre kobberkedler. En kobberlyseform i foderal med spyd solgtes for 5-0-6. Til madlavning brugte man de ikke helt billige jerngryder; der var i alt 9 sådanne. To bliklygter, en med glas- og en med hornrude udgjorde køkkenbelysningen.

Keramikken var alene repræsenteret ved »6 adskillige stenfade« og »4 stentallerkener«, altså det dyre, hårdtbrændte stentøj. Det simple lertøj – fade, pander og stjertpotter m. v. – nævnes ikke. Værdien af disse ting, man givetvis har brugt i den daglige husholdning, har altså ligget under vurderingsminimum, som stort set lå på omkring 1 mk.

Ejheller synes familien at have anskaffet sig fajancetallerkener og andet fajanceservice, som ellers var mode. Andreas Nielsen og hans kone har været gammeldags mennesker.

Trævarer. Denne gruppes tyngdepunkt er hjemmets møblement. Det var ret beskedent og bestod stort set af følgende:

Et stort malet chatol med dragkiste under, solgt for 13-5-0, et indlagt klædeskab 10-0-0, 2 store spejle med brune rammer i alt 24-0-0, et stueur i foderal 13-4-0, et egeskrivechatol 8-1-0, et bord med 2 fløje 1-4-0, 6 ryslæders stole og en dito lænestol 5-4-9, samt en grønmalet himmelseng, vel sagtens den gamle ægteseng; den gik for 4-0-2.

Blandt det øvrige inventar nævnes en parykblok med 5 hoveder, 2 spinderokke, en garnvinde og haspe samt 5 gipsdukker. Småfigurer var på moden som samlerojekt. De nævnes i næsten alle bofortegnelser omkring 1750. Meget ofte var de af porcelæn og af kinesisk oprindelse, Kinafarerne hjembragte dem i snesevis. Endelig nævnes blandt trævarerne en farvelade, som peger på flådemalerens system med kunstmaleri, hvorom senere.

Lintøj. Flådemalerens 11 nye hørlærredsskjorter blev solgt for 11-4-9 altså godt 1 Rdl. pr. stk., de øvrige 9 skjorter gik for lavere pris. »Kra-
vetøjet« bestod af 9 par halværmer, 5 halsklude og 3 tørklæder.

Af duge fandtes blot 2-3 billige blårlærredsduge samt »en liden fin damaskesduk« - sidstnævnte gik for 2-3-0; man har altså til daglig brug sparet på dækketøjet.

Til husets talrige vinduesfag har der været behov for mange gardiner. De fineste var »3 optrukne gardiner af netteldug med kvaster og lidser«, som solgtes for 2-4-15. For de øvrige vinduer havde man 8 røde taftes halvgardiner (1-3-13) og 16 kattunggardiner, hvoraf de 5 med kappe (8-3-10).

Lagnerne var af blårlærred, der var 17 par, som solgtes for omkring 1 rdl. pr. par. Man lå med over- og underdyne og brugte over- og underlagen. Lintøjets dyreste stykke var sirtses omhænget til den grønmalede himmelseng. Det bestod af 7 stk. og 3 kapper og opnåede en pris af 14-4-6. Der blev ikke vævet i huset, men der blev spundet garn i stor stil; af hørgarn var der 12 pd. til 38 sk. pundet, og 56 pd. blålgarn til omkring 20 sk. pundet.

Gangklæder. Det lyder ejendommeligt for vor tid, men faktisk havde man bevaret Inger Jacobsdatters selskabstøj efter hendes død 2 år før skiftet. De repræsenterede en ikke ubetydelig værdi. Hendes blå og hvide damaskes adrienne og skørt var vurderet til 12-0-0, men auktionkøberen måtte af med 34-4-0; en brungul adrienne og skørt, vurderet til 10-0-0 gik for 16-2-8.

Også flådemalerens søndagstøj: en kaffebrun klædning med rødt damaskes underfor vurderedes højt til 12-0-0; men køberen, skipper Scherning, måtte betale 39-2-0 for den. En sort fløjlsvest og bukser, sat til 10 Rdl., solgtes for 24 Rdl. En musegrå kjole og vest til 8-0-0 gik for 12-4-15, og en klædning af »Donner und Blitz« til 8 Rdl. indbragte godt 18 Rdl. Et par silkestrømper kostede omtrent 2 Rdl. og uldstrømper lidt under det halve.

Bøger. Som det var almindeligt i periodens håndværkerhjem, satte man ikke mange penge i bøger. Men Psalmebogen med sølvbeslag (5-1-0) måtte ikke mangle. Ej heller Chr. IV's Bibel (5-0-1) og Brochmanns Huspostil. En gammel tysk bibel hidrørte vel fra familien Dichoff. Det eneste verdslige værk var Ludvig Holbergs Heltehistorier i 2 bind, som kunne fås for godt 1 Rdl. Man må forestille sig, at malerfamiliens naboskab med den lærde mand i Fiolstræde har været årsag til anskaffelsen.

Skilderier. 1750'ernes københavnske borgere havde intet større behov for indrammede billeder som vægprydelse. Man foretrak vægge betrukne med lærredstapeter, dekoreret med ornamenten eller, om det gik højt, med »malede historier«. Gennemgår man 10-årets dødsboer, viser det sig, at selv velhavende borgerhjem kun ejede et enkelt eller et par »skilderier«. Normalt nævnes billedmotivet ikke, langt mindre malerens navn. Derimod vrimler det med de såkaldte »papirstykker«, som vel sagtens var beskedne træsnit. De kunne erhverves for nogle få skilling. Nu og da anføres et kobberstik.

Auktionsprisen for borgernes sædvanlige skilderier lå normalt på 2-4 mk. Prisen måtte ikke overstige, hvad et nyt skilderi kostede, altså et billede malet efter kobberstik eller kopi. En håndværkers årsløn kan sættes til omkring 100 rdl., og har han brugt en dag på arbejdet eller to fås netop en pris på 2-4 mk. Der fandtes i byen et lille antal »skildrere«, som gav sig af med staffelimaleri. De malede efter kobberstik, som jævnlig nævnes blandt deres efterladenskaber. Desuden lavede de portrætter for godtfolk, ligesom de restaurerede og kopierede billeder. Ganske enkelte velhavere ejede kunstnerisk udførte billeder. Her kunne auktionen stige til opimod en halv snes rigsdaler.

Men også byens håndværksmalere var inde i billedmarkedet. De forstod sig på det, idet malernes mesterstykke ifølge lavsartiklerne af 29. april 1684 skulle bestå af en gejstlig eller verdslig historie samt af et smukt landskab. Lavet udlånte kobberstik hertil.

I vort bo var antallet af billeder usædvanlig stort, og billedmotiverne angives ofte, hvad der ligeledes var usædvanligt. Endvidere nævnes et stort antal rammer, i alt 32 stk.

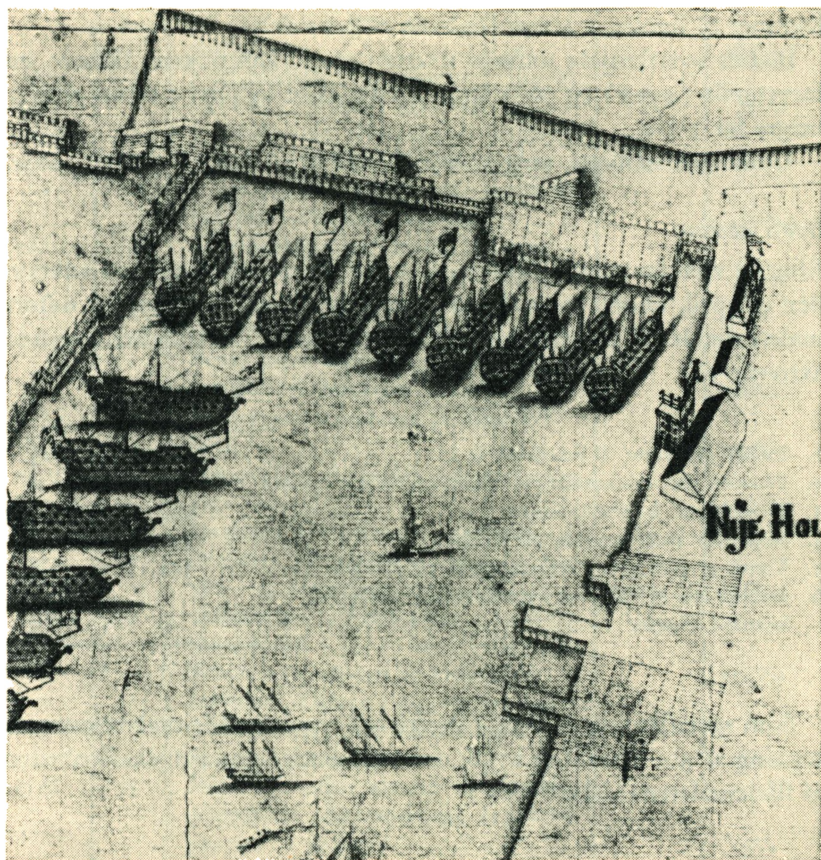
Disse forhold afspejler flådemalerens virke som »skildrer« på et beskedent plan. Han har, som man kan se af flere af billedtitlerne, malet efter kobberstik. Sådanne nævnes da også i bofortegnelsen.

Nedenstående opgørelse over boets skilderier giver et godt indtryk af hvilke billedmotiver, der var på moden.

Motiv	Rdl. mk. sk.	Motiv	Rdl. mk. sk.
1 blomsterstykke	— 5 —	2 modeller	— 4 —
2 ovidianske historier	5 — 8	6 do.	2 4 —
1 landskab	— 5 2	2 do.	— 4 —
1 plafond	1 — 8	1 do.	— 1 9
1 frugtstykke	1 1 —	Fr. V og Dr. Lovise	2 4 4
Elias under enebærtræet	1 5 —	1 martyrhistorie	1 — 7
1 ovidiansk historie	1 — 2	1 skilderi forest. et	
St. Laurentii martyrium	1 — —	tebord	1 3 —
Lazari opvækkelse af		Kronprinsen	— 2 —
graven	1 — —	1 dansk våben	— 5 13
Christus for Caiphas	1 2 —	2 prospekter	— 4 —
1 stykke om Andromeda	1 4 4	2 do.	— 4 —
Christus ligger i graven		2 landskaber	1 2 4
af Rubens	1 1 4	1 galleri	— 1 2
1 historiestykke	— 2 —	1 skomager	— 5 —
Martha og Maria	1 — 4	1 landskab	— 3 1
Christi himmelfart og		2 positurer	— 4 —
forklarelse på Tabor		7 modeller	— 4 —
Bjærg	— 4 8	2 små positurer	— 1 6
2 modeller	— 2 5	15 rammer	— 5 —
1 blomsterstykke	— 1 10	7 større rammer	— 4 2
1 plafond	— 3 13	10 bredere rammer	— 2 13
1 gammel mand	— — 10	1 landskab	— 3 2
1 pige	— 2 —	3 modeller	— — 8
1 Fama	— — 8	Kronprinsens portræt	— 4 9
		Jægersborg Slot	— 2 1

Som det vil ses, indeholder fortegnelsen også et antal plafonder (loftsmalerier), positurer og modeller, altså forbilleder for eller udkast til vægfast udsmykning, led i den almindelige håndværksmalers virksomhed.

Farver og Malerredskaber. Flådemalerens lager befandt sig i hans hus i Skindergade. Af lageret udtog sønnen Friedrich d. 23. februar og 5. marts malerverer for i alt ca. 80 Rdl., det var store kvantiteter, det drejede sig om.

Orlogsskibe forankrede i den nordlige del af Flådens leje. Udsnit af Geddes eleverede kort 1760-61

Af revne (tilberedte) farver nævnes: blyhvidt, bornholmsk og jysk okker og brunrødt. Af farvepulver: 80 pd. mønje, ca. 30 lispund (480 pd) gulokker, 330 pd. brunrødt, 176 pd. blyhvidt. Hertil kom 32 pd. sølverglød (tørrelse) og 16 potter fernis. Jordfarvernes pris var ca. 40 sk. pr. lispund (16 pd.).

Ved auktionen dominerer atter jordfarverne i vægtmæssig henseende. Der sælges okker og brunrødt, ca. 110 lpd. (1760 pd.) for en pris af ca. 3 mk. pr. lpd. For den dyre cinnober, som sælges pundervis, er prisen 1 Rdl. 2 mk. Iøvrigt nævnes kønrøg, blyhvidt, berlinerblåt (små kvantiteter) og rødt. Af fernisser anføres flere sorter, hertil kommer rå linolie, 1 ahme (ca. 160 potter) sælges for 23-0-2.

Blandt »værktøjet« anføres rivesten med (kampestens-)løbere, en farvemølle (4-0-0) og en hollandsk vægt med lodder; 7 dusin pensler sælges for 7-1-2.

Under »Adskilligt« sælges 18½ tønde kridt for 27 sk. pr. tønde.

Boets aktiver

Efter at ejendommen i Skindergade var blevet afhændet ved auktion den 9. april, løsøret solgt den 25. april og tilgodehavendet for udført malerarbejde på Holmen var gjort op og betalt, forefandt følgende aktiver:

	Rdl.	mk.	sk.
1. Farver udleveret til Friedrich B.	80	-	13
2. Provenu ved auktionssalg af ejendommen incl. renter .	2513	2	4
3. Provenu af løsøreauktionen	967	3	11½
4. Betalt for malerarbejde på Holmen	1432	2	6
5. Værdi af påbegyndt malerarbejde på Holmen	101	3	6
6. à conto leje af lejlighed i ejendommen udlejet til løjtnant Nagler	19	1	5
	5114	1	13½

Som specifikation af post 4 gengives i det følgende malermesterens regning af 30. december 1756, der viser omfanget og beskaffenheden af flådemalerens virke.⁴²

Underdanig Regning!

På hvis malerarbejde, som efter højrespektive ordre er forrettet på efterskrevne hans kgl. Majts orlogsskibe, fregatter og andre fartøjer m. v. som følger:

Ordrens			Kvadratfavne Farver	
dato	nr.		Høj	Ordinær
1753 30/10	1	I fregat »Pommeren« (1717-65. 305 mand - 34 kanoner) er anstrøgen en del nyt indsat tømmer og planker indenbords		69 ⁷ / ₉
1755 10/4	2	I orlogsskibet »Kiøbenhavn« (1744-86. 633 md. - 70 kan.) ligeledes	1 ¹ / ₆	72 ¹ / ₁₂
18/9	3	I orlogsskibet »Neptunus« (1750-89. 512 md. - 60 kan.) ligeledes		12 ² / ₉
-	-	I orlogsskibet »Sædland« (1750-88. 512 md. - 60 kan.) ligeledes		9 ¹⁷ / ₃₆
28/10	4	I orlogsskibet »Dronning Lovise« (1744-83. 667 md. - 70 kan.) ligeledes		23 ⁵ / ₃₆
13/12	5	Den nye fløj af hovedmagasinet er vinduer og lemme med karme, dørene, loftets luger, tagkviste, porten og frontispicen anstrøgne		188 ³ / ₄
1756 18/2	6	Kranen ved vejerhuset på Gammelholm		23 ⁸ / ₉
29/3	7	Orlogsskibet »Dronning Lovise« under åben himmel	49	328 ¹⁷ / ₁₈
-	8	Fregatten »Pommeren« ligeledes	1 ¹ / ₂	194 ² / ₃
-	9	Fregatten »Strahlsund« (1718-61. 240 md. - 32 kan.) ligeledes	2 ¹ / ₁₂	118 ¹ / ₃
17/6	10	Orlogsskibet »Nellebladet« (1746-67. Ca. 400 md. - ca. 20 kan.) indenbords overalt med kahytter og kammerser ...		714 ¹ / ₁₂
-	11	Gallioten »Givpå« (1743-61. 32 md. - 8 kan.) under åben himmel og i kahytten		53 ⁷ / ₁₂
21/6	12	Noget nyt indsat tømmer og planker i orlogsskibet »Nordstiernen« (1716-85. 520 md. - 72 kan.)		3 ⁵ / ₉
23/6	13	Orlogsskibet »Prinsesse Charlotte Amalia« (1731-67. 449 md. - 60 kan.)		

Ordrens			Kvadratfavne Farver	
dato	nr.		Høj	Ordinær
30/6	14	under åben himmel tillige med 3 nye stykporte om læ og 3 nye løseporte (lænseporte) under skansen	16 ¹ / ₆	287 ³ / ₄
-	-	Fregat »Christiansø«s (1741-61. 81 md. - 18 kan.) chefchalup nr. 62 tillige med 10 askeskøffelærer (årer m. buet åreblad) og 2 bådshager, 2 master og 2 spryd	13 ¹ / ₃	7 ¹ / ₁₂
-	-	Fregat »Møen«s (1752-77. 332 md. - 40 kan.) travaillechalup nr. 83 med 2 master, 2 spryd, 10 granårer og 2 bådshagstager		15 ³¹ / ₃₆
-	-	Galley »Tønsberg«s (1756-66. 130 md. - 23 kan.) nybygte jolle nr. 5 tillige med 10 granårer og 2 bådshagstager .		7 ⁷ / ₁₂
-	-	Ditto ny kutter nr. 1 med 14 granårer og 2 bådshagstager		25 ¹¹ / ₁₈
9/7	15	En del nyt indsat tømmer og planker i orlogsskibet »Norske Løve« (1735-64. 550 md. - 70 kan.)	1 ¹ / ₂	18 ¹ / ₂
13/7	16	Sejldugsbetræk over ruffene i 3 sprøjtepramme		28
15/7	17	Til fregat »Christiansø«s chefchalup 4 stk. askeskøffelærer	1 ⁵ / ₆	
20/7	18	2 ligbøre tilhørende skibskirkegården . .		3 ⁷ / ₁₂
23/7	19	Til takkelagehuset på Nyholm: Høsehuse 12 stk., standkøjer 2 st.		27 ² / ₃
		Endvidere er følgende skibsudrustning anstrøget til orlogsskibene »Seyeren« (1754-94. 512 md. - 60 kan.) og »Christianus Sextus« (1733-69. 800 md. - 72 kan.) samt »Fr. den Femte« Raperter (d. v. s. kanonunderlag) 160 stk., vareaksler (d. v. s. reserveaksler) 36 stk., knubhjul (d. v. s. massive træhjul) 943 stk., viskere 240 stk. og klodser 171 stk.		459 ⁷ / ₁₈
5/8	21	I ankersmedien på Gammelholm en karm med vinduer og lemme		4 ¹ / ₁₂

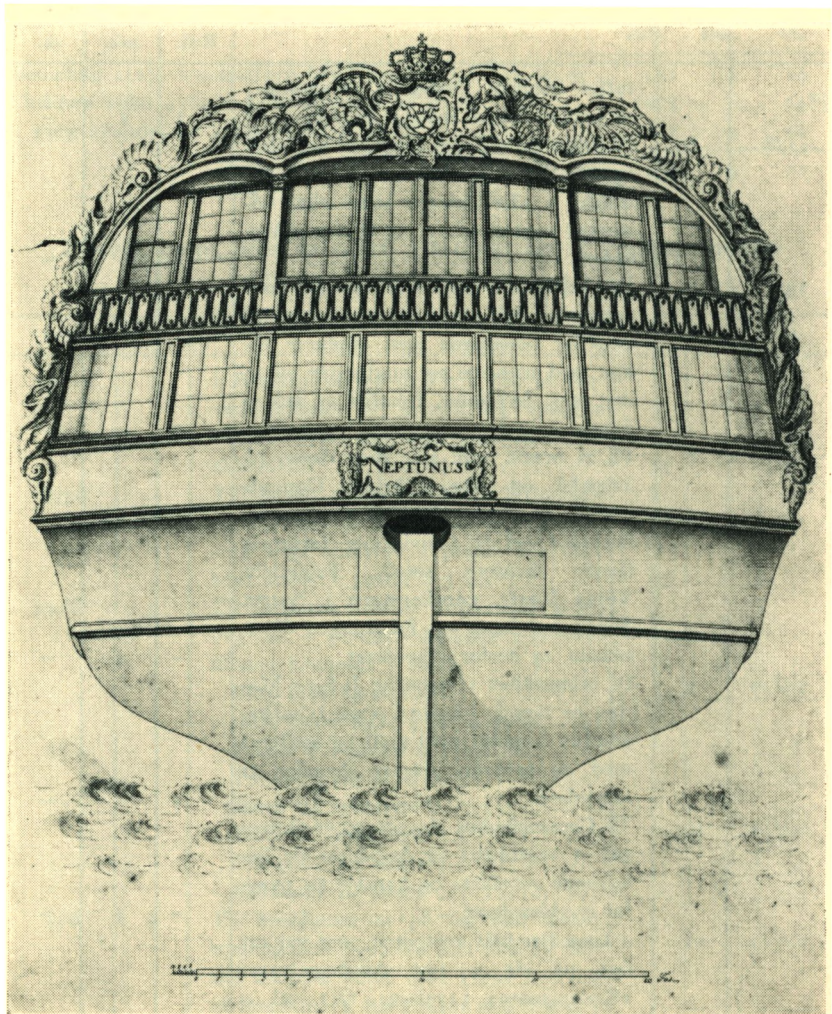
Ordrens			Kvadratfavne Farver	
dato	nr.		Høj	Ordinær
—	22	Den nybygte galley »Tønsberg« inden- og udenbords	$\frac{4}{9}$	$234\frac{11}{18}$
11/8	23	Jollen nr. 33, som er ordineret til brug for hr. løjtn. og viceekvipagemester A. G. v. Ellebracht tillige med 2 master, 2 spryd, 5 askeskøffelærer og 2 båds- hagstager	$\frac{67}{12}$	$7\frac{11}{36}$
12/8	24	Den forreste stue og sengekammeret i Nyholms Hovedvagt	$73\frac{11}{12}$	$\frac{7}{9}$
13/8	25	En dør til inventarietkontoret		1
24/8	27	I orlogsskibet »Christianus Sextus« an- strøget en del nyt, som af tømmermænd er indsat	$\frac{3}{4}$	$11\frac{1}{6}$
—	28	I orlogsskibet »Sælland« ligeledes		$1\frac{1}{2}$
27/8	29	Til Nyholms Vagter: Nye skilderpiker 30 stk. Morgenstjerner 6 stk.		$2^8/9$
22/9	30	I orlogsskibet »Prinsesse Charlotte« no- get nyt, som af tømmermænd er indsat		$2\frac{1}{2}$
—	31	I orlogsskibet »Prinsesse Lovise« (1731 —71. 449 md. — 60 kan.) ligeledes	$\frac{1}{6}$	$32^5/6$
4/10	32	Til batteriet »Christianus Sextus«: 43 Træspid til rapeter		$1^2/9$
6/10	33	I orlogsskibet »Dronning Lovise« en del nyt, som af tømmermænd er indsat ..		$11\frac{1}{2}$
20/10	34	Orlogsskibet »Dronning Juliane Marie« (1752—69. 670 md. — 70 kan.) inden- og udenbords undtagen om læ (under dæk)	$44^2/3$	889
—	35	Sejldugsbetrækningen på sprøjtehuset i en sprøjtepram		$9\frac{1}{3}$
28/10	36	Jernrækværket på broen ved takkelof- tet	$\frac{2}{9}$	5
9/11	37	En del nyt indsat tømmer i orlogsskibet »Kiøbenhavn«		$19^3/4$
—	38	Ligeledes i fregatten »Strahlsund«		$4\frac{1}{4}$
6/12		Orlogsskibet »Seyeren« om læ og i arkeliet		$433\frac{13}{18}$
			$212\frac{1}{2}$	$4365^2/3$

	Rdl.	mk.	sk.
Bemeldte 212½ kvadratfavn høj kulør à 3 mk., 12 sk. er .	132	4	14
Ordinær kulør 4365⅓ kvadratfavn à 28 sk. er	1273	1	14⅓
1 gang grundet 27 kvadratfavn à 10 stk.	2	4	14
Summa	1408	5	11

Efterskrevne, som er uden kontrakt og af vedkommende
Ekvipagemester betinget:

1755			Rdl.	mk.	sk.
13/12	1	I frontispicen på den nye fløj af Hovedmagasinet er kronen og kongens navn forgyldt med ægte guld og derfor akkorderet	3	—	—
1756 9/2	2	Til mester sejlmager Niels Westphael er udleveret til at stemple sejlene med sort, kogt oliefarve 3 potter à 4 mk., kogt linolie 6 potter à 3 mk.	2 3	—	—
23/6	3	Til fregatten »Hvide Ørn« (1753-76. 214 md. — 30 kan.) barkasse udleveret tillavet brunrødt 1 lispd. . . . . ditto brun farve 1 pd. . . . . ditto okker farve 2 pd. à 24 sk. . . . . Fernis 2½ potter à 3 mk. . . . . Pensler 3 stk. à 10 sk. . . . . Bøtte til brunrødt 1 . . . . . Bøtte til brun farve 1 . . . . . Stenpotte til okker 1 . . . . . Blikflaske til fernis	2 — — 1 — — — — — —	4 1 3 1 1 — — —	— — — 8 14 12 8 4 8
5/8	4	Til Søjhuset er på 62 nye læderbrandspande malet en sort oval og derudi kongens ciffer med krone over og nedenunder A. for stykket akkorderet 1 mk. . . . . 2 lange brædder over dørene til kammererne hver med et skibsnavn på, à 1 mk. er . . . . . 2 korte brædder over raperterne og 2 ditto ude på pladsen ved kanonerne, på hvert et skibsnavn à 8 sk.	10 — —	2 2 2	— — —
—	5	På galleyen »Tønsberg« er malet ornament udvendig på begge sider af			

			Rdl.	mk.	sk.
11/8	6	ruffet imellem Drengene (træstøtter) og navnet bagpå, hvorfor er akkorderet På jollen nr. 33, som bruges af hr. løjtn. og viceekvipagemester A. G. v. Ellebracht er alle nåderne kittet eller udstoppet med stopfarve og derfor akkorderet	3	2	—
13/8	7	Det lidet skib, hvor søkadetterne exercerer sig i takkelagen er anstrøgen inden- og udenbords med oliefarve tilige med mersene og rundholter og siden igen ferniseret, hvorfor er akkorderet	1	—	—
15/10	8	På et brædt, som står over døren på krigsråd og mønsterskriver Conrads kontor, er malet: Contoir for oberoficererne ved de 4 divisioner, første og fjerde divisions søfolk, Friderichs Verns Værft, enrulleringen i Norge, Bornholms Land og Fæstningen Christiansø, og derfor akkorderet	5	—	—
20/10	9	På orlogsskibet »Dronning Juliane Marie« er tvende våbener oppe i hakkebrættet forgyldt med guld og stafferet med de fornødne farver, hvorfor er akkorderet	—	4	—
26/11	10	Til Gammelholms Hovedvagt er anstrøget et vagtbrædt og derpå sat de behøvende rubrikker og karakterer, hvorfor er akkorderet	4	—	—
11/12	11	2 træsedler blå anstrøgne, som var sat fast på de 2 nye skibsbygninger: »Kronprinsen« (1756—91. 667 md. — 70 kan.) og »Grønland« (1756—91. 424 md. — 50 kan.) den dag, de løb af bankestokken (beddingen) og derpå malet bemeldte skibes navne med gule bogstaver, for hver seddel er akkorderet 2 Rdl.	—	4	—
			4	—	—
Summa summarum			1451	5	1

Med galionsudsmykningen og spejlornamenterne kulminerede den sømilitære æstetik, hvis nøgleord var: Styrke og Pragt. Her kunne flådebilledhugger og flådemaler boltre sig indenfor de rammer, som traditionen havde afstukket.

Billedet viser orlogsskibet »Neptunus'« spejlornament fra ca. 1750.

Dets højde og bredde er ca. 5 m × 10 m. (Rigsarkivet)

Regningen omfatter som angivet ca. 4578 kvadratfavne malet træværk, eller ca. 16.235 m². Når der anvendtes »ordinær farve«, altså

sort, hvidt, okker, brunt, grønt, eller blå, modtog maleren som anført 28 sk. pr. færdigmalet kvadratfavn. Hvor mange anstrygninger, der behøvedes, var ikke fastsat i hans kontrakt, som kun krævede, at arbejdet var forsvarligt. Der må sikkert regnes med 3 behandlinger, ihvert fald af nybygninger. Tidligere malet træværk kunne måske klare sig med 2 behandlinger. De 28 skilling skulle, som tidligere nævnt, dække såvel arbejdsløn som malerverer og værktøj.

Flådemalerens regninger og boets lager af malerverer viser, at flådemaleren normalt ikke havde noget at gøre med den udenbords behandling af lineskibene. Denne bestod siden umindelige tider og indtil slutningen af 1700-tallet af labsalvning d.v.s. overstrygning med tynd finsk træbjære eventuelt tilsat kønrøg, for at skibene kunne stå »brav sorte«. ⁴³ På samme måde behandlede bl. a. master og rær. Labsalvningen må være udført af Holmens folk, den krævede jo ingen egentlig håndværksmæssig kunnen. Dog tog flådemaleren sig af maling og forgyldning af udenbords ornamenten og sirater, ligesom kanonportene i perioder blev malet cinnoberrøde. For nybygningernes vedkommende blev skrogene dog straks efter opklædningen malet udvendig, inden de før søsætningen blev »forseglede« med tjære. ⁴⁴

Flådemalerens arbejdsområde var først og fremmest det indenbords træværk, såvel under åben himmel som under dæk (»om læ«). Overleveringen beretter, at lineskibenes dominerende farver indenbords i århundredets midte var vekslende nuancer af okker, brunrødt, gråt og sort, hvilket svarer udmærket til bofortegnelsens store kvantiteter af okker, kønrøg og kridt.

Fra århundredets begyndelse findes et vidnesbyrd om brugen af okkergul farve i flådemaleriet. A.N.'s daværende principal, Hans Jürgen Dichoff skriver således til General-Kommissariatet d. 25. januar 1706:

Som min regning på malerarbejde jeg til dato ved Søetaten har forfærdiget til Deres Exc. og højbydende herrer allerydmygst er indgiven, hvorpå mig kan tilkomme, efter at de avancerede 450 Rdl., der nu kortes ved 181 Rdl., men som disse penge intet kan udrette på mine folks betaling, som jeg vinteren over må holde for at have dem ved hånden, til man på foråret med skibenes arbejde igen kan begynde, hvortil jeg penge idelig må optage, langt mindre til kræmmeren for olie og farver, og kræmmeren derforuden på min anmod-

ning har forskaffet mig fra Holland 3 *fade okkergul*, som er den sort, jeg til skibene mest nødig haver (udhævet af forf.) og her i staden ikke er at bekomme, fordi ingen kræmmer vil det forskrive, formedelst den store told, som er 6 sk. in specie på hver skålpund, hvorfor Mons. Peiter Holst kræmmer mig den fra Holland på mit navn har forskrevet, thi jeg de 2 nye skibe, som er i grund uden denne farve ikke kan forfærdige, såvel som de gamle, hvilke af tømmermændene bliver reparerede og udentil med oliefarve skal farves, til hvilke og den gule farve mest bliver brugt, hvilken foreskrevne farve kommer mig at stå en 400 Rdl., og jeg for samme penge nu meget trænges, da efterdi jeg de tvende nye skibe »Jylland« og »Fyn« grundet haver og ellers andre af de reparerede skibe med anstrygning forsynet, hvorfor mig imod en 600 Rdl. foruden de andre skibes reparation kan tilkomme, beder jeg allerydmygst, at Deres Exc. og højbydende herrer mig med foreskrevne min regnings rest ville assistere og desforuden med en avance af 400 Rdl. på omskrevne arbejde til kræmmerens betaling for den fra Holland forskrevne okkergule til hjælp komme, så jeg ikke i ulejlighed skal geråde.

Deres Exc. og højbydende herrers o.s.v.

Hans Jürgen Dichoff

Hafnia, den 25 jan. 1706

Det noget kluntet formulerede brev giver iøvrigt god besked om såvel arbejdsgangen som de økonomiske vanskeligheder maleren måtte udstå med den sendrægtigt betalende flådeadministration.

Boets passiver

Skifteomkostningerne, altså de udgifter, som rejser sig af selve den officielle bobehandling beløb sig til ca. 240 Rdl., fordelt på ca. 35 poster. Heraf androg Magistratens honorar 16-3-0 og byfogedens ligeledes 16-3-0. Rådstueskriveren fik 11-0-0, og for udfærdigelsen af skiftebrevet betaltes 34-3-0. Salæret for løssøreauktionen og vederlaget

---

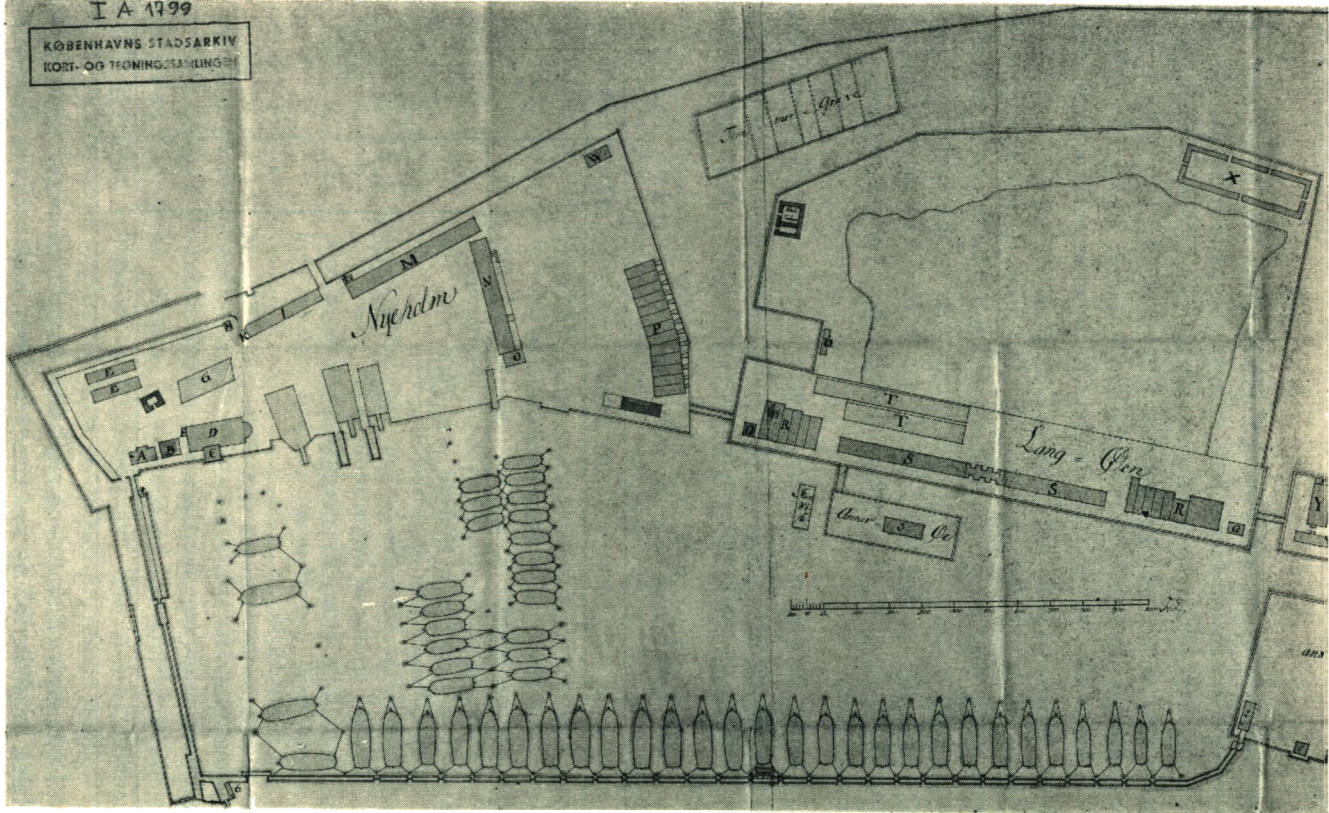
Flådens leje i 1799 med de mange forankrede lineskibe, hvoraf kun få kom ud at sejle. Her og på Gammelholm havde flådemaleren sit virke. År ud og år ind blev malerens folk roet fra skib til skib i kamp mod det uafvendelige forfald.

(Stadsarkivet)

I A 1799

KØBENHAVNS STADSARKIV
KORT- OG TEJNINGSSAMLINGEN

for indkassering af auktionsregningerne beløb sig til 38-4-3½ for hver af disse poster. Hertil kom en mængde mindre udgifter for forsegling, registrering og vurdering; forskellige attester, trykningsomkostninger m. v. Embedsmændenes lønninger var i vidt omfang sportellønninger; hvert enkelt retsskridt betaltes efter sin specielle takst.

Udover disse beløb havde boets af arvingerne antagne forretningsfører, advokat Hans Buus, betinget sig et honorar på 50-0-0, og det samme beløb forlangte den embedsmand, som på flådeadministrationens vegne sørgede for eftermåling og kontrol af den store malerregnings mange poster. Om der her gemmer sig en lille uregelmæssighed er uvist; det var dog nok i hvert fald en fordel for boet at have en mand på sin side til at sikre, at regningen gik glat igennem. Det gjorde den.

Skatter og afgifter. Datidens borgere var som bekendt normalt ikke besværede med personlige indtægts- eller formueskatter. Derimod ydede husejere og næringsdrivende bidrag til byens og dens institutioners drift.

I det her behandlede bo blev følgende skattekrav anmeldt:

	Rdl.	mk.	sk.
1. Jordskyld af ejendommen til Vartov Hospital fra Påske 1756 til Påske 1757 (bidrag til fattigvæsenet)	0	3	8
2. Indkvarteringsskat 15. oktober 1756–28. april 1757 (erstatning for fritagelse for militær indkvartering) ..	5	3	11
3. Sprøjte- og lygteskat Michaeli 1756–Påske 1757 (bidrag til brandværket og gadebelysningen)	1	3	0
4. Vægterpenge 19. marts–30. april 1757 ialt 6 uger à 4½ sk. (bidrag til vægterinstitutionen)	0	1	11
5. Nørre Ports ferske Pumpevandskompani for en pumpeopstander i ejendommen 11. juni 1756–11. juni 1957 (vandafgift)	2	0	0
6. Renovationsskat Michaeli 1756–Påske 1757 (bidrag til gaderenholdelse)	1	3	0
7. Mestermændspenge ved husets salg (bidrag til skarpetterens løn)	0	0	4
Ialt	11	3	2

Dette giver en skatte- og afgiftsbetaling på årsbasis på godt en snes dalers, hvad der må siges at være beskedent, målt med vor tids alen.

	Rdl.	mk.	sk.
Begravelsesomkostningerne beløb sig til	85	1	12
Til »dragnet« af stuerne købtes 4 ruller hvid kattun	18	0	0
Svigersønnen, brygger Christen Borup leverede 2 tønder øl til begravelsen for	3	2	0

Tjenestepigernes krav. De 2 piger lønnedes halvårsvis bagud og havde således ikke fået løn siden Michaeli 1756. De fik nu for tiden indtil Påske 1757 henholdsvis 6-0-0 og 4-0-0. Herudover tilkom der dem kostpenge i 9 uger à 0-4-8 eller i alt 6-4-8 for hver. Hvis disse kostpenge – ca. 10 sk. pr. dag – har svaret til normale kostudgifter for et menneske, bliver bekostningen ved at holde hushjælp på årsbasis rundt regnet et halvt hundrede daler.

Leverandørregninger. Andreas Nielsen var ingen slet betaler, som tidligere nævnt fik han kun sine flådemalerregninger honoreret halvårsvis, hvilket medførte at en stor del af husholdningsindkøbene skete på kredit. Dette gælder således for indkøbene af kødvarer.

Slagterregningen (Anders Pedersen) omfatter tiden fra 7. august 1756 til begravelsesdagen 25. februar 1757, og omfatter ca. 90 indkøb, fordelt på følgende kødsorter:

	pd.	Rdl.	mk.	sk.
Lammekød	297	12	2	11
Lammekallun ..... (skønnet vægt)	70	1	2	10
Grovbrad (oksekød)	162	7	2	0
Steg, lår, skært kød, rumpestykke (oksekød)	209	12	0	15 ^{1/2}
Kalvekød	45	3	4	15
	783	37	1	3 ^{1/2}

Til bedømmelse af kødforbrugets omfang mangler sikker oplysning om spisegruppens størrelse. Med nogen sandsynlighed kan der dog regnes med 9 personer: Mester, 1 hjemmeværende søn, de i skiftet nævnte 3 svende, 2 lærlinge og 2 tjenestepiger. Går man ud herfra, har levemåden været rimelig: op mod 200 g kød pr. person daglig.

Regningen viser en forbavsende monotoni i indkøbene; fra 7. august til 2. oktober købes der kun lammekød og kallun heraf. Efter

at efterårets kreaturslagtninger er begyndt, spises udelukkende oksekød, enten grovbrad (grydekød til suppe el. lign.) eller steg (rumpe-stykke, lår m. v.). Halvdelen af indkøbene sker på lørdage – søndagsstegen!

Om forbruget af svinekød vidner en mindre regning på skinke købt i foråret 1756. Prisen her var 6 sk. pundet.

Der var af lovgivningen fastsat takster for detailforhandling af kød. Vor regnings priser svarer godt til kødtaksten af 8. december 1756, som for lammekød var 4 sk. pundet, grovbrad $4\frac{1}{2}$ sk. og det bedste af oxen (steg, lår, rumpestykke) $5\frac{1}{2}$ sk. Fra 29. januar 1757 gaves der tilladelse til prisforhøjelse på grund af de høje korn- og foderpriser, hvorefter oksekød måtte koste 5–6 sk. pundet. Gennem hele perioden kostede kalvekødet $8\frac{1}{2}$ sk. Dette dyre kød kom i vort tilfælde kun på bordet til jul og ved begravelsen.

Der gives ingen oplysning om forbruget af fisk og grønsager. Disse varer måtte indkøbes kontant på torvet.

Urtekræmmerregning I (Rasmus Peder Reuter)

Opgørelsen omfatter en ubetalt regning for 1756 samt køb i den sidste halvanden måned før dødsfaldet den 19. februar 1757. Sidste post er 2 pund grøn sæbe til den afsluttende rengøring af huset.

Forbruget af udenlandske urtekramvarer har været beskedent. De høje priser opfordrede til sparsomhed. I tiden indtil dødsfaldet klarede man sig med 2 gange $\frac{1}{4}$ pund Thebur: en kinesisk tesort fra Wu-i-bjergene, også kaldet The de bout, prisen pr. pund var 4 mk. eller det samme beløb, som man kunne købe 10–12 pund oksekød for. Den fine kejserte kostede endog $2\frac{1}{2}$ gang så meget som Thebur. Kaffe købtes først efter dødsfaldet, prisen her var 2 mk. 4 sk. pundet. Også sukker var en dyr vare, som man sparede på. Kandis kostede 1 mk. 8 sk. pundet, den lyse sukkerraffinade endog 1 mk. 10 sk.

Af krydderier brugtes kanel (hel eller stødt), nelliker, muskatblomme (altså ikke nødden, men den tørrede frø kapsel) og safran.

Ca. 1 måned før dødsfaldet købtes lakmus og olieblå, som anvendes til farvning. På dødsdagen købtes kobberrog, rimeligvis til sortfarvning.

Booptegnelsen indeholder ingen lægeregning, men den pakke menthol, som købtes den 8. januar, har vel skullet tjene som et lindrende

Urtekræmmerregning I

	dato		Rdl.	mk.	sk.	dato		Rdl.	mk.	sk.
indtil						1757				
1756	31/12	Tidl. regn. ubet.	6	5	3	12/2	1/4 pd. Thebur		1	—
1757	5/1	1 pots butelje			4	—	1 pd. sukkerraffinade			26
	—	muskatblomme			2	15/2	1/2 pd. blå rosiner			6
	—	kanel			1	—	kanel			2
	8/1	1/2 pd. ris			4	19/2	1/2 pd. kobberrøg			12
	—	1 pk. menthol			20	—	1 pd. kandis			24
	11/1	1 pot eddike			6	20/2	1 pd. raffinade			26
	—	muskatblomme			2	—	1 stang fin sort lak		1	—
	—	1/4 pd. rismel			3	23/2	2 pd. kandis		3	—
	21/1	1/2 pd. korender			5	—	2 pd. raffinade		3	4
	—	nelliker			1	—	2 pd. bedste kaffebønner ..		4	8
	—	safran			4	—	1/2 pd. Thebur		2	—
	26/1	2 pd. stivelse			14	—	1/4 pd. grøn Kejserte		2	8
	—	muskatblomme			2	24/2	1/4 pd. hjortetak			6
	—	olieblå & lakmus			4	—	3 pd. fin raffinade		4	14
	31/1	1/2 pd. bleghvidt			4	25/2	4 pd. ris			24
	—	muskatblomme			4	—	kanelpudder (stødt kanel) .			2
	—	1/4 pd. Thebur		1	—	3/3	1 bog papir		1	—
	11/2	1 pd. kandis			24	—	1 brev nåle			8
	—	1 pd. ris			6	—	seglgarn			2
	—	1 pot eddike			6	13/3	2 pd. grøn sæbe		1	
							Ialt	13	4	3

middel. Hertil slutter sig en regning februar 1757 på 3 mk. 8 sk. for 2 brogede uldne huer. Den gamle mand har nok kunnet behøve en god nathue i sine sidste dage. – Indkøbet af $\frac{1}{4}$ pd. hjortetak efter dødsfaldet tyder på bagning med henblik på begravelsen.

Urtekræmmerregning II (Nicolai Tidemann)

		Rdl.	mk.	sk.
1756				
13/10	1 pd. engelsk bleghvidt	–	–	10
1757				
31/1	$\frac{1}{8}$ pd. Kejserte	–	1	8
3/2	1 pibe linolie nr. 6 holder 3 ahmer à 22–3–0 vognleje og arbejdspenge	67	3	–
		–	2	–
		68	1	2

Denne urtekræmmerregning oplyser prisen på rå linolie, som er 22 rdl. 3 mk. pr. ahme, svarende til 160 pottes, altså godt 13 sk. pr. pot. Ved løseauktionen solgtes omtrent 1 ahme for 23 rdl. 2 sk. nogenlunde svarende til urtekræmmerens pris.

Bagerregning (R. Rasmussen)

indeholder kun een post uden datering:

Finbrød på stok: 8 Rdl. 2 mk.

»Stokken« er bagerens notering af indkøbene, oprindelig en virkelig karvestok. Ligesom for kød var der i lovgivningen fastsat en særlig takst for brød, som bageren skulle rette sig efter. Taksten af 17. november 1756 ser således ud:

Raspede brød (rasp) for 2 sk. skal veje	6	lod ca.	94 g
Franskbrød	– 1 – – –	11	– – 172 –
Hvedebrød	– 1 – – –	$7\frac{1}{2}$	– – 117 –
Rugbrød	– 2 – – –	34	– – 531 –
Rugbrød	– 1 – – –	17	– – 266 –
Runde sigtede	–		
Skonrogenbrød	– 1 – – –	$8\frac{1}{2}$	– – 133 –
Kavringer	– 1 – – –	7	– – 109 –
Grove Kavringer (skofter)	– 1 – – –	24	– – 375 –

Hvis ordet »finbrød« i boets regning betyder enskillings franskbrød eller hvedebrød, har den samlede leverance været på 800 brød à henholdsvis 172 g eller 117 g. Der må være tale om et forbrug over ca. et fjerdingår, såfremt man går ud fra 1 brød pr. dag til hver af spisegruppens 9 personer.

Skomagerregning (Ole Andersen)

		Rdl.	mk.	sk.
1756				
13/8	Et par sko bagflicket til ham selv (Andreas Nielsen)	—	—	12
18/8	— — sko til ham selv	1	2	8
24/8	— — sko til drengen Jørgen	1	0	8
10/9	— — sko til drengen Simon	1	0	8
13/9	— — sko forsålet til drengen Jørgen	—	2	—
21/11	— — støvlefødder til Mr. Christian (Sønnen)	1	3	8
1757				
21/1	— — sko forsålet til drengen Simon	—	2	—
25/2	— — sko til Mr. Christian	1	1	—
	Ialt	7	0	12

Det kostede altså 12 sk. at få sine sko bagflicket og 2 mk. for en forsåling. Prisen for nye sko svingede imellem 1-0-8 og 1-2-8. Støvlefødderne er den del af en lang støvle, som omslutter foden; de må derfor koste nogenlunde det samme som et par nye sko. De to drenge, som holdes med sko og reparationer, er naturligvis malerens læredrenge.

Barberregning (Peter Joachim Eding. Kirurg)

Den uspecificerede regning er på 4 Rdl. og omfatter et helt års betjening. Regner man med 2 ugentlige eller ca. 100 barberinger samt klipning af den parykbærende kunde, bliver prisen pr. behandling 3-4 sk..

Slutopgørelse

	Rdl.	mk.	sk.
Som foran anført beløb boets samlede aktiver sig til	5114	1	13 ¹ / ₂
Hertil kom resterende husleje fra løjtnant Nagler	15	4	11
Aktiver ialt	5130	0	8 ¹ / ₂

Uvisse tilgodehavender blev ikke medtaget i opgørelsen. Hertil regnedes en malerregning i etatsråd Brüggmann's dødsbo på ca. 50 Rdl. og et forskud til de 3 malersvende på tilsammen 26 Rdl. Disse 76 Rdl. blev det overladt arvingerne at forsøge indkasseret.

Boets gæld, incl. indfrielsen af de 2 prioriteter i ejendommen på 1050 Rdl. beløb sig til i alt	1993	2	15
Samlet arvebeholdning	3136	3	9 ¹ / ₂

Under posten gæld indgik tillige 300 rdl., som faderen på dødslejet med arvingernes skriftlige tilslutning havde givet den yngste søn Christian, »som et ækvivalent i stedet for, hvis mine andre børn enten til deres mesterstykke eller i andre måder kan have af mig eller deres ved døden afgangne moder bekommet.«

Ved arvedelingen tilfaldt der de 3 brødre, Friedrich, Nicolai og Christian, hver 986-1-³/₇. Søsterlodden deltes imellem de 2 datterdøtre, Rachel Gierløf og Anne Borup, med 224-1-4 ³/₂₈ til hver, som blev indbetalt i Overformynderiet.⁴⁵

Af de 3 sønner døde den mellemste, Nicolai, samme år som faderen.⁴⁶ Samtidig købte Friedrich Skindergade-ejendommen af juvelér Voldsgaard, som havde fået hammerslag på den ved dødsboauktionen.⁴⁷ Huset i Fiolstræde havde flådemaleren i 1746 solgt til Friedrich, og det blev nu overtaget af Christian, som ejede det til sin død i 1774.⁴⁸

Allerede i 1761 var Friedrich død 41 år gammel,⁴⁹ og huset i Skindergade gled få år efter ud af familiens eje. Her fødtes i 1760 Friedrichs yngste søn, Johan Frederik Bergsøe, som blev læge og forfatter.⁵⁰ Fra ham nedstammer den nuværende slægt.

HENVISNINGER OG NOTER

1. Vor Frue kb.vielsesprot. 26.11. 1715. L.A.
2. Kbh. bytingsprot. 12.7.1728. L.A.
3. Stadskond. målebrevsprot. 4.10. 1727. S.A.
4. Den generale opmåling 1755. S.A.
5. Vurderingen findes i S.A.
6. Kbh. bytings obl.prot. 17.12.1731 fol. 490. L.A.
7. Kbh. skatteregnsk. Klædebo kv. 1743. R.A.
8. Kbh. skatteregnsk. Klædebo kv. 1743 R.A.
9. Vor Frue kb.vielsesprot. 28.11. 1742.
10. Kbh. bytings skødeprot. 27.6.1746. fol. 99. L.A.
11. Weilbach Kunstnerlex. I s. 186.
12. Kbh. Mag. res. prot. 18.6.1738. S.A.
13. se note 10.
14. Den generale opmåling 1755. S.A.
15. Helliggejst begravelsesprot. 25.2. 1757. L.A.
16. Sammesteds 1.2. 1755. L. A.
17. Skiftebrev nr. 41 23.8.1757. L.A.
18. Søetatens kassebog, Bogholderkontoret 18.8.1697. R.A.
19. Sj. Reg. 1.9.1719. R.A.
20. Komm. kont. Gen. – Komm. kgl. befal. bog 8.7.1717–31.12.1725 s. 270. R.A.
21. Mag. res.prot. 3.3.1721. S.A.
22. 26.5.1721. Rådstueprot. nr. 15 s. 20 og Bygn.komm.arkiv 1729 nr. 10 S.A.
23. Bygn. komm. arkiv 1729 pk. nr. 10. S.A.
24. Se Vor Frue kb. dålsprot. 26.5.1725, 15.8.1726. 28.11.1730. L.A.
25. Mal. ark. nr. 20 7.3.1735, og nr. 10 7.1.1737.
26. Mal. ark. nr. 20 17.4.1737 og Mag. res.prot. 1737 s. 540.
27. Mal. ark. nr. 8 4.12.1738.
28. Mal. ark. nr. 10 12.7.1743. Sagen omtalt i Malerlavets Hist. ved R. Berg Kbh. 1902.
29. Mag. Koll.breve 8.5.1750. S.A.
30. Mag. Koll.breve 1746, Mag. res. prot. 18.5.1746, Mag. kopibog 29.6.1746. Mal.ark. nr. 10 26.5. 1746, Søkrigskanc. indk. sag. 26.5. 1746 R.A.
31. Danmarks kirker, Kbh. bd. 2 s. 445.
32. Kbh. bytings skødeprot. nr. IX 28.6.1711. L.A.
33. Underadmiralitetens rettes vidnebog 1716–17 s. 34 ff. R.A.
34. Vor Frue Skoles ligbog 1719. L.A.
35. Komm.kont. Gen.-Komm. Kgl. bef.bog 8.7.1717–31.12.1725 R.A.
36. Komm.kont. Gen.-Komm. Kontrakter 1728. R.A.
37. Holmens chef, Ekvipagekont. Kopibog 19.5.1736. R.A.
38. Komm.kont. Gen.-Komm. Kontraktkopibog 1.2.1734–25.5.1740, se også Gen.-komm. kgl.res. 1738 21.11 i kgl. bef. og res.prot. 1.2. 1736–30.10.1739. R.A.
39. Komm.kont. Gen.-Komm. Indk. sager materialvæs. vedr. 23.9.1740 R.A.
40. Komm.kont. Gen.-Komm. indk. sager 26.10.1752, 31.10.1752. R.A.
41. Kbh. skatteregnsk. 1749 pk. VIII Frimds.kvt. R.A.

42. Regningens oplysninger om linieskibenes levetid, besætning og bestykning er med tak modtaget fra Marinens Bibliotek.
43. Jordening: Kat. o.d. hist. modelsamling på Orlogsværftet. Kbh. 1896.
44. Holmens Chef, indk. sager 17.12.1738. R.A. Komm.kont. Gen.-Komm indk. sager, materialvæs. vedk. 19.12.1738.
45. Oplyses i skiftebrevet.
46. Vor Frue begr.prot. 4.1.1758. L. A.
47. Kbh. bytings skødeprot. 19.12.1757. L.A.
48. Kbh. bytings skødeprot. 15.12.1757. L.A.
49. Helliggejst begr.prot. 21.3.1761. L.A.
50. Petri dåbsprot. 24.1.1760. L.A.

Forkortelser:

R.A.: Rigsarkivet

L.A.: Landsarkivet for Sjæll. m. v.

S.A.: Københavns Stadsarkiv.

Mal. ark.: Malerlavets arkiv, Københavns Stadsarkiv.

